

SANTRAUKA — 1 PASIRINKTA TEMA: NARKOTIKAI IR VAIRAVIMAS

Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras
2007 m. metinė ataskaita apie narkotikų problemą Europoje
Neskelbti iki: 2007 11 22 d. 10.00 val. Vidurio Europos laiku

Įvadas

Nuo dešimtojo dešimtmečio pabaigos Europoje ir visame pasaulyje atliekama daug tyrimų vairavimo apsvaigus nuo psichoaktyviųjų medžiagų klausimams tirti. Rengdamas pranešimą *Pasirinkta tema* „Narkotikai ir vairavimas“, paskelbtą kartu su *2007 m. metinė ataskaita*, EMCDDA daugiausia dėmesio skiria vairavimui pavartojus kanapes ir benzodiazepinus (migdomųjų-raminamųjų vaistų grupė). Siekiant nustatyti šių medžiagų paplitimą tarp vairuotojų, buvo analizuojamos šalių atsakomosios priemonės politikos, įstatymų, teisėsaugos ir prevencijos srityje.

Padėties analizė ⁽¹⁾

- Tyrimai rodo, kad po alkoholio labiausiai tarp Europos vairuotojų paplitusios kanapės ir benzodiazepinai (migdomųjų-raminamųjų vaistų grupė). Tai patvirtina visi tyrimai, nesvarbu, koks jų pobūdis, (pvz., atsitiktiniai tikrinimai keliuose, tikrinimai, atliekami kilus įtarimui, tikrinimai ligoninėse ar atlikus skrodimą). Pagal atsakymus į klausimą, kuri iš šių dviejų medžiagų yra labiau paplitusi, tyrimai pasiskirsto vienodai.
- Europoje yra kelios išimtys -. **Latvijoje, Suomijoje, Švedijoje ir Norvegijoje** sulaikoma daugiau vairuotojų, pavartojusių amfetaminą, nei vartojusių kanapes ar benzodiazepinus. **Slovėnijoje** dažniau sulaikomi opioidus, nei benzodiazepinus vartoję vairuotojai.
- Eksperimentiniai tyrimai (pvz., gebėjimo veikti) rodo, kad kanapės ir benzodiazepinai riboja gebėjimą vairuoti priklausomai nuo dozės dydžio, organizmo pakantumo ir nuo to, kiek laiko praėjo nuo narkotikų suvartojimo. Rizikos vertinimo tyrimai rodo, kad šių narkotikų vartojimas kartu su alkoholiu labai padidina riziką patekti į eismo įvykį arba jį sukelti.
- Neaišku, ar vairuotojai, kurių benzodiazepinų testai yra teigiami, vartoja juos kaip paskirtą gydytojo, ar jais piktnaudžiauja. Atlikus kraujo tyrimus neretai nustatoma, kad benzodiazepino koncentracija kraujyje yra terapinio lygmens (pvz., **Austrijoje, Suomijoje ir Švedijoje**), bet dažnai ir daug didesnė (pvz., **Norvegijoje**). Vis dėlto, beveik visų Europos šalių įstatymuose aiškiai nustatyta: vairavimas, apsvaigus nuo benzodiazepinų net tuomet, kai jie vartojami gydytojui paskyrus, yra nusikaltimas.
- Kanapes vartojantys vairuotojai dažniausiai yra jauni vyrai, o benzodiazepiną dažniau vartoja vidutinio amžiaus vyrai ir moterys.
- Duomenys, pateikti šia *Pasirinkta tema*, nekelia abejonių, jog labiausiai paplitusi medžiaga, kelianti pavojų gyvybei Europos keliuose, yra alkoholis.

Politinės priemonės ir įstatymai

- Šalys ypatingą dėmesį skiria kovai su vairavimu apsvaigus nuo psichoaktyviųjų medžiagų. Daugelis šalių sugriežtino įstatymus, padidino bausmes arba sprendamos šią problemą iš dalies pakeitė tam tikras nacionalines strategijas (pvz., eismo saugos arba kovos su narkotikais).

- Šalių teisinis atsakas į vairavimo apsvaigus nuo narkotikų problemą smarkiai skiriasi: nuo visiško narkotikų netoleravimo (baudžiama aptikus bet kokį kiekį psichoaktyviųjų medžiagų) iki įstatymų, kuriais baudžiama tik tuo atveju, kai nustatoma, kad asmuo nepajėgus vairuoti.
- Visiško narkotikų, pvz., kanapių, netoleravimo įstatymus priėmė **Belgija, Portugalija ir Švedija** (1999 m.) bei **Prancūzija ir Suomija** (2003 m.). **Švedijos ir Suomijos** įstatymai taip pat taikomi tam tikriems vaistams, kai jie vartojami be gydytojo recepto. Nuo 2000 m. bausmės už tokius nusikaltimus sugriežtino **Čekija, Graikija, Italija, Latvija ir Lietuva**. Tačiau įstatymai ir bausmės Europoje vis dar labai skiriasi.
- Kelios šalys — **Italija, Lenkija, JK** (2003 m.), **Čekija, Latvija, Austrija** (2005 m.), **Lietuva** (2006 m.) ir **Portugalija** (2007 m.) — priėmė įstatymus, leidžiančius keliuose atlikti narkotikų vartojimo tikrinimus (pvz., seilių, prakaito tyrimus) arba tiksliai apibrėžiančius tokių tikrinimų atlikimo sąlygas. Tačiau atliekant ES tikrinimų keliuose vertinimo projektus (<http://www.rosita.org>), nustatyta, kad tikrinimams keliuose atlikti nėra pakankamai patikimų priemonių. Kai kurie įstatymų projektai bus priimti tik tuomet, kai atsiras patikimos tikrinimo priemonės.

Įstatymų vykdymas

- Narkotikų aptikimo procedūros (nustatytos įstatymais, įstatymų įgyvendinamaisiais aktais ar gairėmis) visoje Europoje yra iš esmės panašios. Dažniausiai pirmą kartą su įstatymu vairuotojas susiduria policijos pareigūnui nustačius, kad jis vartojo narkotikų. Teoriškai pagrindinis įvairių šalių narkotikų nustatymo procedūrų skirtumas yra tai, ar šalies įstatymai leidžia atlikti atsiktinius tikrinimus arba tik tikrinimus esant įtarimui, nors praktikoje šis skirtumas dažnai išnyksta.
- Ar vairuotojas vartojo narkotikų, paprastai nustatoma stebint ir tikrinant jo elgesį, vėliau — atliekant šlapimo ar kraujo mėginių analizę. Tačiau nuostatos dėl šių tikrinimų atlikimo vietos (pvz., keliuose, medicinos centre) ir juos atlikti įgaliotų asmenų (pvz., kelių policijos pareigūnų, gydytojų), skiriasi.
- Kai kurios šalys nurodo, kad tam tikromis aplinkybėmis, pavyzdžiui, kai yra žuvusiųjų ar sužeistųjų arba esant įtarimui, atlikti patikrinimą privaloma, arba tai daroma visuomet. Bet teisės aktuose nustatytą pareigą atlikti patikrinimą ne visuomet lengva įvykdyti. **Danija, Estija, Airija ir Portugalija**, kurios pažymi, kad tikrinimai atliekami visuomet, nurodo, kad narkotikų vartojimo tikrinimas paprastai neatliekamas, jei nustatoma, kad alkoholio kiekis vairuotojo kraujyje yra didesnis už leistiną, nes tokiu atveju bylai iškelti patikrinimo atlikti nereikia.
- Šalių pasirengimas skiriasi dėl pareigūnų mokymo, kaip nustatyti sutrikusių vairuotojų įgūdžių požymius. Specialaus pasirengimo reikalaujama **Belgijoje, Portugalijoje, Švedijoje ir JK**.

Prevencijos būdai ir programos

- Nuo dešimtojo dešimtmečio pabaigos dauguma ES šalių rengia žiniasklaidos kampanijas visuomenei informuoti apie įvairių medžiagų vartojimo keliamą riziką sveikatai ir vairavimui. Tačiau jose dažniausiai apsiribojama informacija apie alkoholio vartojimą. Tik apie penktadalis ES šalių rengia informacines kampanijas apie kanapių ar benzodiazepinų įtaką vairavimui. Specialias narkotikų vartojimo prevencijos programas dabar turi dauguma vairavimo mokyklų.
- Tyrimai rodo, kad netikslingos kampanijos nėra labai tinkamos. Vyresni benzodiazepinų vartotojai dažnai nekreipia dėmesio į informaciją, skirtą jauniems kanapių vartotojams ir atvirksčiai, nei vieni, nei kiti nemano, kad įspėjimas apie alkoholio vartojimą skirtas jiems.

- Vaistus vartojantys asmenys gali nežinoti, kokį poveikį jų vartojami vaistai gali turėti vairavimo įgūdžiams. Šiuo metu tik penkios šalys (**Danija, Prancūzija, Nyderlandai, Slovakija ir Suomija**) ant vaistų pakuočių pacientams pateikia piktogramas, įspėjančias apie galimą neigiamą poveikį.

(¹) Nurodytų epidemiologinių tyrimų rezultatai moksliniu požiūriu yra nepalyginami. Jie gali skirtis bendra savo koncepcija, metodika, imtimi, biologinių bandymų matricomis ir nustatytais ribomis.

Papildoma literatūra:

„*Legal approaches to drugs and driving*“, Europos teisės narkotikų klausimais duomenų bazė,
<http://eldd.emcdda.europa.eu/?nnodeid=5036>

„*Literature review on the relation between drug use, impaired driving and traffic accidents*“, EMCDDA, 1999
<http://eldd.emcdda.europa.eu/?nnodeid=19034>

„*Drugs and driving: latest developments and findings from research*“, *Insights series*, EMCDDA (spaudoje).

Žr. taip pat Europos Komisijos projektą DRUID <http://www.druid-project.eu>